

A G E N D A

INTERNATIONAAL STRATEGISCH OVERLEG NL (ISO NL)

Op maandag 18 februari van:

- 14.00-14.30: vooroverleg voorzitter en portefeuillehouders
- 14.30-16.00: overleg met overleg ISO NL in aanwezigheid van de minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking Sigrid Kaag en de minister voor Economische Zaken Eric Wiebes

in de Malietoren (zaal 703), Bezuidenhoutseweg 12, Den Haag

1. **Introductie: Waar staan we sinds het rapport van de Commissie Buijink?**

De voorzitter gaat in op de rol van ISO NL en geeft een update over de ontwikkelingen en eerste resultaten van de Werkplaats, NLinBusiness en Trade & Innovate NL.

Bijlagen:

- *Brief aan Tweede Kamer van 16 oktober 2018 over het ISO NL (ISONL-19-02a)*
- *Brief aan Tweede Kamer van 13 december 2018 over de vorderingen PPS (ISONL 19-02b)*
- *Toelichtende notitie en Ppt-presentatie volgen (ISONL 19-02c en d)*

2. **Inbreng en bespreken van voorstellen van portefeuillehouders**

Regionale internationalisering – John Jorritsma (Eindhoven)

Vestigingsklimaat – Focco Vijselaar (EZK)

Financiering – Berry Marttin (Rabobank) (afwezig)

Branding & Promotie – Carolien Gehrels (Arcadis)

Topsectoren internationaal – Hans de Boer (VNO-NCW)

MKB internationaal – Jacco Vonhof (MKB-Nederland)

Kennis en Talent – Pieter Duisenberg (VSNU)

Portefeuillehouders geven aan hoe ze hun rol willen invullen en waar ze aan gaan werken (individuele pitches).

Bespreken voorstel VSNU: Pieter Duisenberg stelt ter invulling van de portefeuille kennis & talent binnen ISO-NL vier activiteiten voor, op basis van besprekingen binnen de kennissector en met partners.

- 1) monitoring van het kennis- en innovatieklimaat van Nederland
- 2) actieve rol van de kennisinstellingen in internationaal beleid
- 3) een heldere branding en positionering van Nederland als internationaal kennis- en innovatieland
- 4) aantrekken en behouden van internationaal talent.

Ter bespreking in ISO-NL: delen de leden van ISO-NL de voorgestelde ambities en activiteiten? Zien zij deze als kansrijk en goed aansluitend op een bredere ISO-NL strategie voor Nederland?

(Bijlage: notitie van Pieter Duisenberg: Voorstel Ambities en Activiteiten Kennis en Talent ISONL 19-03))

3. Internationaliseringsstrategieën

Om tot een meerjarige publiek-private programmering te komen op de negen prioriteitslanden, zoals benoemd in de Handelsbrief van minister Kaag, heeft de afgelopen weken een pilot plaatsgevonden op de Golf-regio op het thema water-energie-voedsel.

Deze zal ter vergadering worden toegelicht.

Aan ISO NL wordt de vraag voorgelegd of en hoe we op basis hiervan een effectieve succesformule kunnen ontwikkelen en hoe de verschillende portefeuilles hier op aan kunnen sluiten.

4. Actualiteiten

Relevante ontwikkelingen t.a.v. onderwerpen als een China strategie, Brexit, de Global Entrepreneurship Summit (GES) etc. kunnen door de deelnemers aan het overleg bij dit punt ingebracht worden.

5. Wat verder ter tafel komt

Agenda volgende vergadering

Actiepunten n.a.v. het Internationaal Strategisch Overleg NL (ISO NL) op 18 februari 2019, ten kantore van VNO-NCW Den Haag (zaal 703), Bezuidenhoutseweg 12, Den Haag

- 14.00-14.30: vooroverleg voorzitter en portefeuillehouders
- 14.30-16.00: ISO NL in aanwezigheid van de minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking Sigrid Kaag en minister voor Economische Zaken Eric Wiebes

Aanwezig:

1. Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking – Sigrid Kaag
 2. Minister voor Economische Zaken – Eric Wiebes
 3. SG ministerie van Economische Zaken – Maarten Camps
 4. plvDGBEB ministerie van Buitenlandse Zaken – Guido Landheer
 5. Thecla Bodewes – voorzitter ISO NL
- Portefeuillehouders:*
6. Hans de Boer (VNO-NCW) - Topsectoren internationaal
 7. Jacco Vonhof (MKB Nederland) - MKB internationaal
 8. Focco Vijselaar (EZK) - Vestigingsklimaat
 9. Pieter Duisenberg (VSNU) - Kennis en Talent
 10. Carolien Gehrels (Arcadis) - Branding & Promotie
 11. John Jorritsma (Eindhoven) - Regionale internationalisering
- Overige deelnemers*
12. Lucille Merks - secretaris publieke samenwerking ministerie van Buitenlandse Zaken
 13. Angelique Heijl - secretaris private samenwerking VNO-NCW en MKB Nederland
 14. Eric van Kooij, directeur Werkplaats (gedeeltelijk, agendapunt 3)
 15. Edo Offerhaus, directeur NLInBusiness (gedeeltelijk, agendapunt 3)

Verhinderd:

- Berry Marttin (Rabobank) - Financiering

Actiepunten:

1. Introductie: Waar staan we sinds het rapport van de Commissie Buijink?

De voorzitter geeft, aan de hand van een overheadpresentatie (bijlage bij agendastukken), een toelichting op de ontwikkelingen en activiteiten sinds het rapport van de Commissie Buijink (april 2017).

De volgende actiepunten komen daar uit voort:

- Ontwikkelen van een methodiek om rol en advisering van de ISO NL portefeuillehouders gestructureerd te verbinden aan de inzet van NLiB, Werkplaats en TINL.
- Zorg dragen voor advisering en betrokkenheid van portefeuillehouders bij (invulling en totstandkoming van) Werkplaatsprogramma's en consortiavorming.
- Informatie delen over het Werkplaats project mbt Duitland (aan EZK).

- Koppelen van de strategische reisagenda aan de prioriteiten van de economische agenda, waarbij o.a. meer aandacht voor inkomende missies en de wijze van ontvangst.
- *Met betrekking tot het doel van de Werkplaats wordt besproken dat de volgende criteria van toepassing zijn (concept afstemming met Werkplaats tbc):*
 1. *helderheid bieden waarom inzet publiek absolute noodzaak is (inzet posten G2G, departementen, economische diplomatie)*
 2. *aantonen impact generatie voor BV Nederland*
 3. *projecten opschaalbaar (economisch, innovatief, maatschappelijk)*
 4. *bereidheid private financiële inbreng*
 5. *duidelijk zicht op consortium met participatie MKB*
 6. *innovatieve toepassing is 'bewezen' (geen proeftuin) en internationaal kansrijk*
 7. *ontwikkeling van internationaliseringsstrategieën krijgt vorm door de ontwikkeling van meerjarige programma's op landen/regio's, de verbetering van de voorbereiding, opzet en follow up van missies en de concrete dienstverlening aan ondernemers.*
 8. *welke economische en maatschappelijke uitdagingen in het buitenland met Nederlandse kennis en kunde kunnen worden opgelost*
 9. *de deelsector waar het consortium zich in het buitenland op richt, moet nog niet of nauwelijks open zijn voor Nederlandse bedrijven uit die sector*

1. Inbreng en bespreken van voorstellen van portefeuillehouders

- **Regionale internationalisering – John Jorritsma (Eindhoven):**
Ontwikkelen van een aanpak waarbij internationaal ondernemen sterker wordt verbonden met de regionale ontwikkelings-, innovatie- en internationaliseringsbeleid; daarvoor in kaart brengen van mogelijkheden om de triple-helix aanpak in andere regio's in Nederland te intensiveren (aandachtspunten prioriteiten, abstractieniveau, mobiliseren achterban). Zowel inkomende als uitgaande bezoeken spelen hierbij een rol alsmede het koppelen van inkomende bezoeken (ontwikkelen 'Bosatlas') en samenhang met de economische- en bestuurlijke agenda's.
- **Vestigingsklimaat – Focco Vijselaar (EZK):**
Voor EZK is van belang dat in de nieuwe publiek-private investeringsstrategie aandacht is voor de volle breedte van internationaal ondernemen: handel, investeringen en innovatie samenwerking. Deze strategie moet goed aansluiten op het internationaal ecosysteem. De bestaande Werkgroep Vestigingsklimaat wordt gebruikt voor de uitwerking. Dit gebeurt langs twee lijnen: monitoren van ontwikkelingen en aanpakken van concrete verbeterpunten.
- **Financiering – Berry Martin (Rabobank) (is afwezig):**
De bancaire sector maakt op dit moment een analyse van de financiële gaps die een beperkende invloed hebben op de internationalisering van het MKB. Vervolgens zal worden gezien welke mogelijkheden er zijn vanuit de bancaire sector om belemmeringen weg te nemen.

- **Branding & Promotie – Carolien Gehrels (Arcadis):**
Ontwikkelen van een publiek-privaat plan van aanpak voor het uitrollen van de nieuwe Netherlands Branding waarbij Nederland wordt gepositioneerd als DE samenwerkingspartner voor het vinden van pionerende oplossingen: *Co-creating pioneering solutions to global Challenges*. Van belang om alle stakeholders bij dit proces te betrekken.
 - **Kennis en Talent – Pieter Duisenberg (VSNU):**
Implementatie van het voorstel dat zich richt op 1) monitoring van het kennis- en innovatieklimaat van Nederland, 2) actieve rol van de kennisinstellingen in internationaal beleid, 3) een heldere branding en positionering van Nederland als internationaal kennis- en innovatieland en 4) aantrekken en behouden van internationaal talent. (bijlage notitie Voorstel Ambities en Activiteiten Kennis en Talent bij agendastukken ISONL 19-03). Vervolg invulling geven en het verbinden van de aanpak aan de nieuwe Nederland branding.
 - **MKB Internationaal – Jacco Vonhof**
Stimuleren door ondernemers bewuster te maken van de potentie die ze hebben (mkb-ondernemers die internationaal gaan, hebben grotere slagingskansen). Door mkb-ers via goede programma's kennis te laten maken met internationaal ondernemen en verder op weg te helpen. Blauwdruk van succesvolle aanpak maken
Aparte doelgroep: vrouwelijk ondernemers: onderzoeken op welke manier vrouwelijke ondernemers in hun internationaliseringsambities het beste ondersteund kunnen worden.
Informatie moet makkelijk vindbaar zijn – 1 voordeur
 - **Portefeuille Topsectoren Internationaal – Hans de Boer**
Topsectorenaanpak: sterkste sectoren van de NL economie – internationaal vermarkten en daarmee verdienvermogen van van NL vergroten. Deze aanpak biedt veel kansen voor publiek-private samenwerking.
 - Bouwen van een gezamenlijk integraal (handel, acquisitie, innovatiesamenwerking) gericht op de internationale kansen van de propositie van een (deel)sector
 - inzet op overkoepelende internationale belangen waarvan alle partijen uit de sector collectief profiteren
 - bijdragen aan oplossingen voor maatschappelijke uitdagingen, inzetten op sleuteltechnologieën bijdragen aan realisatie SDG's
 - inzetten op cross-sectoraal werken en actief betrekken van MKB
- 3. Internationaliseringsstrategieën**
Om tot een meerjarige publiek-private programmering te komen op de negen prioriteitslanden, zoals benoemd in de Handelsbrief van minister Kaag, heeft de afgelopen weken een pilot plaatsgevonden op de Golf-regio op het thema water-energie-voedsel. Eric van Kooij, directeur van De Werkplaats en Edo Offerhaus, directeur van NLInBusiness zijn in de vergadering aanwezig om de pilot nader toe te lichten. ISO NL bespreekt vervolgens hoe op basis hiervan een effectieve

succesformule kan worden ontwikkeld en hoe de verschillende portefeuilles hier op aan kunnen sluiten.

- Ontwikkeling van de meerjarige markt-thema combinaties ter versterking van handel en innovatie op de volgende markten: Duitsland, China, Frankrijk, VK, VS, India, Brazilië, Golf, Asean 5. Verbinden van innovatie aan duurzaamheid is daarbij uitgangspunt.
- Afronden strategische inzet (A4) en inbreng PPS partijen voor de Golf waarbij het thema water-energie-voedsel is voort gekomen als markt/thema uit de eerste pilot. Op de rol staan vervolgens Duitsland waarna als 3^e het thema energietransitie.
- Zorg dragen voor een gestructureerde aansluiting (aan de voorkant) van de markt/thema aanpak van advisering en netwerk van de portefeuillehouders.
- Het delen van de concept-Golf strategie met alle portefeuillehouders.

2. Wat verder ter tafel komt

- Er zal door ISO NL aandacht zijn voor betrokkenheid van het maatschappelijk middenveld.
- Monitoring en evaluatie van PPS samenwerking is integraal onderdeel van uitvoering; aandacht voor trends en betrokkenheid CBS.

A G E N D A

Van de ISO NL-bijeenkomst op 24 juni 2019 van 9.30 tot 11.00 in de Malietoren (zaal 707), Bezuidenhoutseweg 12, Den Haag

-
1. **Opening** door voorzitter Thecla Bodewes
 2. **Toelichting Financiering:** door portefeuillehouder Berry Martin
 - Er zijn inmiddels 2 workshops ‘internationaal financieren’ gehouden met betrokken publiek - private partijen; terugkoppeling door Berry Martin
 3. **Toelichting Meerjarige PPS-actieagenda Golf en Duitsland:** door Eric van Kooij, directeur NL Works (de Werkplaats)
(zie bijlage ISO NL 19-05)
 4. **Toelichting Nederland Branding:** door portefeuillehouder Carolien Gehrels en studio Dunbar
 - Na een introductie van Carolien Gehrels zal Tom Dorresteyn (Studio Dunbar) de NL Branding toelichten.
 5. **Update verschillende portefeuillehouders:**
 - Kennis en Talent: portefeuillehouder Pieter Duisenberg (*triple helix missie India*)
 - Topsectoren: portefeuillehouder Hans de Boer
 - Regionalisering: portefeuillehouder John Jorritsma
 - MKB: portefeuillehouder Jacco Vonhof
 6. **Toelichting advisering communicatie ISO NL:** door voorzitter Thecla Bodewes
 7. **Toelichting op de strategische reisagenda:** door directeur van de Directie Internationaal Ondernemen bij Ministerie van Buitenlandse Zaken André Driessen
 8. **Actiepunten ISO NL (18 februari 2019)**
(zie bijlage ISO NL 19-06)
 9. **ISO NL vergaderschema en frequentie**
 - Het volgende ISO NL is op 11 november van 14.00 tot 16.00 in aanwezigheid van de ministers van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking en Economische Zaken en Klimaat.

C O N C E P T

ACTIEPUNTENLIJST van de ISO NL-bijeenkomst op 24 juni 2019

Aanwezig:

1. Thecla Bodewes, voorzitter
 2. Plv. DGBEB ministerie van Buitenlandse Zaken – Guido Landheer (Hanneke Schuiling is verhinderd)
 3. David Pappie, EZK (Maarten Camps is verhinderd)
 4. Hans de Boer (VNO-NCW) - Topsectoren internationaal
 5. Jacco Vonhof (MKB Nederland) - MKB internationaal
 6. Pieter Duisenberg (VSNU) - Kennis en Talent
 7. Carolien Gehrels (Arcadis) - Branding & Promotie
 8. John Jorritsma (Eindhoven) - Regionale internationalisering
 9. Berry Martin (Rabobank) - Financiering
 10. Angelique Heijl - secretaris private samenwerking VNO-NCW en MKB Nederland
 11. Eric van Kooij, directeur Werkplaats (gedeeltelijk, agendapunt 3)
 12. Tom Dorresteyn, Studio Dumbar (gedeeltelijk)
-

1. **Financiering MKB:** toelichting door portefeuillehouder Berry Martin

- Er zijn inmiddels 2 workshops ‘internationaal financieren’ gehouden met betrokken publiek - private partijen. Stuk dat op basis hiervan is gemaakt, zal – ter vertrouwelijke informatie worden toegestuurd aan ISO NL-leden. (*actie ISO NL secretariaat*)
- Een 3^e workshop wordt gepland in september met als doel aan ISO NL op 11 november een notitie met concrete voorstellen voor te leggen (*actie PFH Berry Martin*)
- Ter voorbereiding/bespreking 3^e workshop:
 - Duidelijkheid verkrijgen over definitie MKB
 - Overheid zal op deskundigenniveau deelnemen aan 3^e workshop m.b.t. input over DGGF, Invest NL, etc. (*actie ministerie van BZ*)
 - Internationale vergelijking maken van eisen die gesteld worden aan financiering MKB (zowel publiek als privaat) (*actie PFH Berry Martin en min van BZ*)
 - Consortiumfinanciering: welke mogelijkheden zijn er voor versimpeling? Moet wetgeving worden aangepast? (*actie ministerie EZK en banken*)
 - Paar model- klantreizen zullen worden uitgewerkt – ook Werkplaats betrekken (*actie VNO-NCW/MKB-NL en banken*)

2. **Toelichting Meerjarige PPS-actieagenda Golf en Duitsland:** door Eric van Kooij, directeur NL Works

- Zorgen voor goede aansluiting ISO portefeuillehouders bij strategievorming (*actie Werkplaats*)
- Voldoende aandacht voor borgen acties die volgen uit strategie (*actie Werkplaats*)
- Over 5/6 concrete actiepunten uit Golf strategie zal terugkoppeling plaatsvinden in ISO NL 11 november (*actie Werkplaats*)
- Afgesproken wordt als volgende de thematische pilot ‘Energietransitie’ en land VS op te pakken (*actie Werkplaats*)

3. **Nederland Branding:** door portefeuillehouder Carolien Gehrels en studio Tom Dorresteyn van Studio Dumbar

- Nieuwe NL-logo is met instemming ontvangen in Ministerraad van 21 juni

- Van belang dat een goede uitrol plaatsvindt bij zowel publieke als private stakeholders – soft launch (*actie ministerie van BZ in overleg met PFH Carolien Gehrels*)

4. Update verschillende portefeuillehouders:

- Kennis en Talent: portefeuillehouder Pieter Duisenberg
 - Kennisinstellingen bespreken deze zomer de mogelijkheid van 1 gezamenlijk verhaal/presentatie over NL kennisland t.b.v. buitenlandse contacten
 - Missie India: kennisinstellingen zijn aangehaakt
 - Ontwikkeling van monitor en doelstellingen m.b.t. diverse internationale rankings (*agendering ISO NL 11 november*)
- Topsectoren: portefeuillehouder Hans de Boer
 - Internationalisering, als meest operationele poot van de topsectoren, kampt met capaciteitsproblemen. In overleg met ministeries van EZK en BZ worden per topsector verbetervoorstellen gemaakt
 - Rol topsectoren in (voorbereiding) missies: heeft voortdurende aandacht
- Regionalisering: portefeuillehouder John Jorritsma
 - Veel aandacht voor afstemming met VNG en IPO. Agendering met voorstellen stroomlijning in ISO NL van 11 november
 - PFH Jorritsma kan zelf niet aanwezig zijn. Bezien hoe dit onderwerp te agenderen (*actie ISO secretariaat*)
- MKB: portefeuillehouder Jacco Vonhof
 - bezig met ontwikkeling van gericht missie-aanbod voor MKB-ondernemers – m.n. de groep met weinig tot geen ervaring in het buitenland. Vrouwelijk ondernemers wordt apart meegenomen. Start: Duitsland (*actie MKB-Nederland*)
 - Van belang concurrentie tussen publiek en privaat te voorkomen – betere afstemming en samenwerking nodig.

5. Toelichting op de strategische reisagenda: door Guido Landheer

- Voorgenomen reizen naar o.a. India, Nigeria, België
- Basis reisagenda: Top 9 prioriteitsmarkten. Nieuwe accenten op MKB (België), Kennisinstellingen (Silicon Valley) en sport (Qatar)
- Voorstel t.a.v. overzicht reisagenda: doelstelling van de reis toevoegen (*actie ministerie van BZ*)

6. W.v.t.t.k.

- Het volgende ISO NL is op **11 november van 14.00 tot 16.00** in aanwezigheid van de ministers van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking en Economische Zaken en Klimaat.
- Uitgenodigd is ook Prins Constantijn/Tech Leap; deelname bevestigd. Bespreken: afstemming van inzet internationalisering start-ups activiteiten met verschillende ISO NL portefeuillehouders
- In december wordt diner voor portefeuillehouders bij Rabobank georganiseerd. Datum volgt (*actie ISO NL secretariaat*)
- Verzoek om vergaderstukken eerder toe te zenden (*actie ISO NL secretariaat*)
- Voorstel ISO communicatiestrategie zal ter informatie worden toegestuurd aan ISO NL portefeuillehouders. Notitie met strategie inclusief voorstel voor communicatie-aanpak wordt geagendeerd voor ISO NL 11 november (*actie ISO NL secretariaat*)

AGENDA

Internationaal Strategisch Overleg ISO NL

Maandag 11 november 2019 van 14:00 tot 16:15 uur in de Malietoren, Bezuidenhoutseweg 12 te Den Haag (zaal 703)

1. Opening door voorzitter Thecla Bodewes

- welkom aan
- Constantijn van Oranje, Special Envoy Techleap NL
- minister Kaag van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking
- minister Wiebes van Economische Zaken en Klimaat

2. Techleap – Special Envoy Constantijn van Oranje

- visie op de nieuwe strategische aanpak om scaleups te laten schalen met als onderdeel het internationaal opschalen (uitgaand) en het aantrekken van talent en kapitaal (inkomend) *(bijlage volgt)*

3. Stand van zaken adviseringstraject portefeuillehouders

- **PPS en ISO NL – ecosysteem doelen via OGSM** in CBS perspectief door Thecla Bodewes
(bijlage ISO NL 19-12)
- **Financiering:** voortgang adviseringstraject door Berry Martin
- **Kennis en talent:** strategie internationalisering (n.a.v. IBO rapport), monitor kennisklimaat en triple helix missie India door Pieter Duisenberg
Bijlages:
 - *monitor kennisklimaat - bijlage ISO NL 19-13a*
 - *oplegger presentatie monitor - bijlage ISO NL 19-13b*
 - *verslag triple helix missie India - ISO NL 19-13c*
- **MKB:** ondernemerschapsagenda door Jacco Vonhof
(bijlage ISO NL 19-14)
- **Topsectoren:** Publiek-private aanpak Afrika strategie door Hans de Boer

4. Economische missies en bezoeken 2020

(bijlage ISO NL 19-15)

5. WVTTK

- Stand van zaken ISO NL Communicatie door voorzitter Thecla Bodewes

- Aankondiging presentatie CBS: 'Nederland Handelsland: Export, investeringen en werkgelegenheid' gelinkt aan de thematiek en portefeuilles van het ISO NL (tgv ISO NL Rabobank diner Utrecht op 18 december.)

6. Lancering NL Branding

- Lancering van de nieuwe NL Branding (15.35 – 16.15) in lobby van de Malietoren in aanwezigheid van pers en gasten gevolgd door netwerkborrel.
(bijlage volgt)

7. Ter schriftelijke informatiedeling:

- Rapportage publiek-private samenwerking door NLIB, TINL en Werkplaats inclusief een update over inzet ISO NL Meerjarige strategieën op Golfregio en Duitsland.
(bijlage ISO NL 19-16)
- Input portefeuille vestigingsklimaat
(bijlage ISO NL 19-17)

Verslag/actiepunten Internationaal Strategisch Overleg ISO NL

11 november 2019

Aanwezig:

Sigrid Kaag, Minister voor BHOS
Eric Wiebes, Minister voor EZK
Constantijn van Oranje, Techleap
Ineke Dezentjé Hamming, voorzitter FME
Thecla Bodewes, voorzitter
Hans de Boer (VNO-NCW) - Topsectoren internationaal
Jacco Vonhof (MKB Nederland) - MKB internationaal
Pieter Duisenberg (VSNU) - Kennis en Talent
Carolien Gehrels (Arcadis) - Branding & Promotie
Berry Martin (Rabobank) - financiering
Lucille Merks – secretaris publiek
Angelique Heijl – secretaris privaat

1. Techleap

- De nieuwe strategische aanpak om scale-ups te laten groeien wordt toegelicht: internationaal opschalen (outbound) en het aantrekken van talent en kapitaal (inbound).
- Vraagt aandacht voor de organisatie van missies en beurzen door RVO aansluitend bij de huidige behoeften van scale-ups
- Focus op steden/landen: Singapore, Berlijn, Londen, San Francisco, Parijs, New York, Israël. Benadrukt belang van samenwerking met de start-up liaisons op betreffende posten.
- Beoogt intensievere samenwerking met VSNU op kennis en met NFIA voor het aantrekken van buitenlandse investeerders/venture capitalists en opbouwen expertise buitenlandse investeerders in Nederland. Wederkerigheid met betreffende steden is daarbij van belang
- Uitdaging om talent – na opleiding in Nederland - vast te houden

Acties:

- adresseren aandachtspunten RVO, EZK en BZ.
- intensiveren van samenwerking met VSNU, NFIA en NlinBusiness.
- Afstemming economische missies met start- en scale-up potentieel.

2. PPS en ISO NL – ecosysteem doelen via OGSM

- De OGSM (objectives-goals-strategies-measures) is de vertaling van aanbevelingen Buijink-rapport en Handelsagenda op 1 A4.
- Implementatie vereist goed management en monitoring op meetbare impact.

Actie:

- aanpak en rol portefeuillehouders wordt verder besproken tijdens ISO-diner op 18 december,

3. Financiering:

- Olv portefeuillehouder Financiering zijn problemen/witte vlekken in kaart gebracht op het vlak van internationale financieringsbehoefte van het MKB en consortia.
- Oplossingsrichtingen zullen publiek-privaat worden uitgewerkt.
- BZ zegt tijdelijke extra capaciteit toe het adviseringstraject te ondersteuning.
- Advies om nauwe afstemming met Invest International aan te gaan.

Acties:

- Tijdens diner in december zal verdere aanpak worden besproken
- Inbreng van NL Works m.b.t. knelpunten consortiafinanciering.
- VNO-NCW en MKB Nederland betrekken o.a. m.b.t. knelpunten business cases

4. Kennis en talent

- Voorstel ontwikkeling monitor kennisklimaat: NL scoort niet goed genoeg op aantrekken talent. Voorstel en implementatie nader uit te werken.

Actie:

- Ontwikkeling van talentstrategie concreet vorm te geven. Hiertoe liggen raakvlakken met de inzet van TechLeap en NFIA; gezamenlijk doel.

5. Economische missies en bezoeken 2020

De reisagenda is vertrouwelijk behandeld.

6. Staatsbezoek India oktober 2019

- Laatste jaren veel geïnvesteerd in India – relatie is opgebouwd. Continuïteit en goede follow up is van belang, zowel door overheid als door bedrijfsleven.
NLinBusiness zal aan private zijde follow up van gezamenlijk ondertekende WAH-initiatief (water-agro-health) coördineren i.s.m. Ambassade
- Uitvoering evaluatie India missie i.s.m. VNO-NCW
- Meerjaren markt-thema strategie zal worden ontwikkeld. Publiek-private afstemming m.b.t. uitwerking WAH strategie in dit kader.

7. NL Branding:

Na afloop van de vergadering wordt in de hal van de Malietoren het nieuwe logo van Nederland gepresenteerd.

8. Volgende ISO NL vergadering

Vindt plaats op 18 december bij Rabobank in Utrecht

- CBS zal presentatie houden: 'Nederland Handelsland: Export, investeringen en werkgelegenheid' gelinkt aan de thematiek en portefeuilles van het ISO NL

Programma ISO NL Diner 2019

Locatie: Rabobank, Croeselaan 18 te Utrecht

Datum: 18 december 18:00-20:30

Aanwezig: Thecla Bodewes (VZ), Berry Marttin (Financiering), Hans de Boer (Top Sectoren Internationaal), Cees Oudshoorn (voorzitter ISO Commissie) Jacco Vonhof (Internationalisering MKB), Pieter Duisenberg (Kennis en Talent), John Jorritsma (Internationalisering Regio's), Carolien Gehrels (Branding en Promotie), Peter Potman (plv DGBEB BZ), EZK (nntb), Lucille Merks (BZ), Angélique Heijl (VNO-NCW), Marjolijn Jaarsma (CBS), Sandra Wilms (CBS)

Aanwezig namens Rabobank: Femke de Vries, Suzanne van Tilburg, Edwin Strijk

	Serveren	Agenda
18:00 - 18:10	<i>Drankje</i>	Inloop
18:10 – 18:20		Welkom door gastheer en portefeuillehouder Financiering Berry Marttin en voorzitter Thecla Bodewes
18:20 – 18:45		Presentatie CBS door Marjolijn Jaarsma en Sandra Wilms
	<i>Voorgerecht</i>	
18:45 - 19:15		Discussie n.a.v. de inzichten CBS presentatie en de koppeling aan de ISO NL portefeuilles (OGSM)
	<i>Hoofdgerecht</i>	
19:15 – 19:35		Voortzetting discussie Agenda 2020
Presentatie voorstel portefeuillehouder John Jorritsma		
19:35 – 20:55	<i>Dessert</i>	Discussie n.a.v. voorstel portefeuillehouder internationalisering regio's John Jorritsma
20:00 – 20:20	<i>Koffie/thee</i>	Wrap up - ISO NL prioriteiten 2020
20:20 – 20:30	<i>Afsluiting</i>	

Verslag/actiepunten Internationaal Strategisch Overleg ISO NL

18 december 2019

Aanwezig:

ISO NL

Thecla Bodewes, voorzitter
 Jacco Vonhof - MKB internationaal
 Pieter Duisenberg - Kennis en Talent
 Carolien Gehrels - Branding & Promotie
 Berry Martin – Financiering
 John Jorritsma (Internationalisering Regio's
 Peter Potman (namens Buitenlandse Zaken)
 Cees Oudshoorn – voorzitter ISO NL Commissie
 Lucille Merks – secretaris publiek
 Angelique Heijl – secretaris privaat

CBS:

Marjolijn Jaarsma, senoir onderzoeker en woordvoerder
 Sandra Wilms, directeur Bedrijfseconomische Statistieken

Rabo:

Femke de Vries
 Suzanne van Tilburg
 Edwin Strijk

1. **Presentatie CBS “De Nederlandse economie, internationalisering en uitdagingen”** door Marjolijn Jaarsma en Sandra Wilms

- Discussie n.a.v. de inzichten CBS presentatie en de koppeling aan de ISO NL portefeuilles en OGSM
- Acties/afspraken:
 - Voorstel voor database ontwikkelen waarin een koppeling wordt gezocht tussen regio, mkb en kennis/talent.
 (Actie: Jorritsma, Duisenberg en Oudshoorn – initiatief Duisenberg)

Doel: verbinden van focus, strategie en KPI's van steden/regio's, bedrijven en kennisinstellingen.

Aanpak:

1. Gezamenlijke propositie scherp krijgen (Q1 2020)
2. Uitwerking plan
3. Opdrachtverlening uitwerking database

aandachtspunten:

- OGSM is basis (= KPI's)

- KPI's bestaande strategieën: wat werkt/wat niet?
- 'Bosatlas': hoe zit NL regionaal in elkaar?
- Wat is de behoefte in de verschillende regio's?
- Waar zitten onze ecosystemen?
- Wat is rol Topsectorenbeleid?
- Waar zitten de nieuwe verdienkansen? (AI, energie...)
 - strategie en KPI's aanpassen
- Benodigd instrumentarium uitwerken: missies, bruggenbouwers, (financieel) instrumentarium ...
- Gebruik maken van reeds beschikbare informatie
- Bruggenbouwers: overzicht maken van landen waar de meeste kenniswerkers vandaan komen + waar in NL ze werken
- Overige bruggenbouwers: PUM-ers, alumni,...
- NL Invest: wat is toekomstig investeringsvermogen van Nederland?

Acties:

- Afgesproken wordt CBS te blijven betrekken. (*actie: secretariaat*)
- Slechts 1 op de 8 incidentele exporteurs wordt structurele exporteur: reden? Hoe verbinden we NLinBusiness om aandeel te vergroten? (*actie NLiB voorstel*)
- KPI's verbinden aan meerjarenstrategieën Duitsland en Golf (*actie: NLiB, RVO-TINL, BZ, EZK*)

2. Internationalisering regio's:

Acties/afspraken:

- Conceptnotitie Internationalisering regio's zal worden aangescherpt door andere portefeuillehouders (mn private sector) –
- Amendement Amhaouch/Weverling mbt € 2 miljoen tbv internationalisering mkb: aanpak van uitvoering zal publiek-privaat worden opgepakt.
- Specifieke aandacht voor output: _intelligence en inzichten die door dit traject gegenereerd worden voor beide partijen beschikbaar te stellen en te benutten zodat er gezamenlijk mee kan worden gewerkt.
- Jorritsma zal ROM's vragen meer aandacht te besteden aan internationaal ondernemen.

3. Agenda en prioriteiten 2020 ISO NL

- Nieuwe ontwikkelingen (digitalisering, energietransitie, AI, ...) betekenen nieuwe verdienkansen voor Nederland. Hoe nemen we deze tijdig mee in onze strategieën?
- Follow up India:
 - Duisenberg: momentum NL en Indiase funding van €15 mil voor WAH initiatief optimaal benutten met meerjarige inzet.
- Nederland Branding: aandacht voor belang uitrol, mn richting bedrijfsleven

4. Samenstelling ISO NL

Aan ISO NL zal een extra zetel worden toegevoegd: voor start ups en scale ups.
Constantijn van Oranje zal hiervoor worden benaderd.
(actie: secretariaat maakt profiel; voorzitter benadert Constantijn)

Bijlagen:

- Vergaderschema 2020